

№4

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug'bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali

23.11.2022-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№R-566966** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№049864**

MUNDARIJA			
1.	Ollokulova Feruza Mansurovna	Uzoq muddatli davrda davlat-xususiy sheriklik rivojlanishning muqobil ssenariylari	7
2.	Умарова Зумрад Низомиддин кизи	Консолидациялашган молиявий ҳисоботларни тузиш: таъминотлар, усуллар ва замонавий ёндашувлар	13
3.	Sayipov Begzod Rahimovich	Valyuta kursi va mehnat bozori barqarorligi oʻrtasidagi makroiqtisodiy muvozanatni taʼminlashda monetar siyosatning roli	25

VALYUTA KURSI VA MEHNAT BOZORI BARQARORLIGI O‘RTASIDAGI MAKROIQTISODIY MUVOZANATNI TA’MINLASHDA MONETAR SIYOSATNING ROLI

Sayipov Begzod Rahimovich

*Samarqand viloyati kambağallikni
qisqartirish va bandlik boshqarmasi
Boshqarma boshligining 1-òrinbosari
E-mail:sayipovbegzod9@gmail.com
ORCID:0009-0012-7596-4017*

Annotatsiya. Ushbu maqolada monetar siyosatning valyuta kursi va mehnat bozori barqarorligi o‘rtasidagi makroiqtisodiy muvozanatni ta’minlashdagi roli o‘rganiladi. Tadqiqotda valyuta kursi tebranishlarining bandlik darajasi, ishsizlik va real ish haqi kabi asosiy mehnat bozori ko‘rsatkichlariga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, foiz stavkasi, pul massasi va valyuta intervensiyalari kabi monetar siyosat instrumentlarining iqtisodiy muvozanatni shakllantirishdagi samaradorligi baholanadi. Tadqiqot natijalari monetar siyosat vositalari orqali makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va mehnat bozori samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: monetar siyosat, valyuta kursi, mehnat bozori, makroiqtisodiy muvozanat, bandlik, ishsizlik, foiz stavkasi

РОЛЬ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОГО БАЛАНСА МЕЖДУ ВАЛЮТНЫМ КУРСОМ И СТАБИЛЬНОСТЬЮ РЫНКА ТРУДА

Сайипов Бегзод Рахимович

*управление по сокращению
бедности и занятости
Самаркандской области
первый заместитель
начальника управления
E-mail:sayipovbegzod9@gmail.com
ORCID:0009-0012-7596-4017*

Аннотация. В данной статье рассматривается роль монетарная политика в обеспечении макроэкономического равновесия между валютный курс и рынок труда. В исследовании анализируется влияние колебаний валютного курса на ключевые показатели рынка труда, включая занятость, уровень безработицы и реальную заработную плату. Также оценивается эффективность инструментов монетарной политики, таких как процентные ставки, денежная масса и валютные интервенции, в формировании экономического равновесия. Полученные результаты позволяют сформировать научные выводы по обеспечению макроэкономической стабильности и повышению эффективности рынка труда.

Ключевые слова: монетарная политика, валютный курс, рынок труда, макроэкономическое равновесие, занятость, безработица, процентная ставка

THE ROLE OF MONETARY POLICY IN ENSURING MACROECONOMIC BALANCE BETWEEN EXCHANGE RATE AND LABOR MARKET STABILITY

Sayipov Begzod Rahimovich

Samarkand Region Department
of Poverty Reduction and Employment
First Deputy Head of the Department
E-mail: sayipovbegzod9@gmail.com
ORCID: 0009-0012-7596-4017

Abstract. This article examines the role of monetary policy in ensuring macroeconomic equilibrium between the exchange rate and the labor market. The study analyzes the impact of exchange rate fluctuations on key labor market indicators, including employment, unemployment, and real wages. It also evaluates the effectiveness of monetary policy instruments such as interest rates, money supply, and foreign exchange interventions in maintaining economic balance. The findings contribute to developing scientific conclusions on ensuring macroeconomic stability and improving labor market efficiency.

Keywords: monetary policy, exchange rate, labor market, macroeconomic equilibrium, employment, unemployment, interest rate

Kirish

Hozirgi global iqtisodiy integratsiya sharoitida milliy iqtisodiyotlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu jarayonda monetar siyosat muhim makroiqtisodiy vosita sifatida iqtisodiy muvozanatni saqlashda yetakchi rol o'ynaydi. Ayniqsa, valyuta kursi va mehnat bozori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni muvofiqlashtirish makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Valyuta kursining o'zgaruvchanligi tashqi savdo, kapital oqimlari va investitsion muhitga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, ushbu o'zgarishlar iqtisodiyotning real sektoriga ham uzatiladi va natijada bandlik darajasi, ishsizlik ko'rsatkichlari hamda real ish haqi dinamikasiga ta'sir etadi. Shu sababli valyuta kursi va mehnat bozori o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Markaziy banklar tomonidan amalga oshiriladigan monetar siyosat instrumentlari foiz stavkasi, pul massasi va valyuta intervensiyalari iqtisodiyotdagi umumiy talab va taklifni tartibga solish orqali nafaqat narxlar barqarorligini, balki valyuta kursining muvozanatli darajada shakllanishini ham ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida mehnat bozori ko'rsatkichlarining barqarorligini qo'llab-quvvatlaydi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, valyuta kursi va mehnat bozori barqarorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ko'plab tadqiqotlarda alohida o'rganilgan bo'lsa-da, ularni yagona makroiqtisodiy muvozanat doirasida monetar siyosat vositalari orqali kompleks tarzda tahlil qilish yetarli darajada rivojlanmagan. Tadqiqotning maqsadi - monetar siyosat vositalari orqali valyuta kursi va mehnat bozori o'rtasidagi makroiqtisodiy muvozanatni ta'minlash mexanizmlarini o'rganish hamda ularning o'zaro ta'sirini ilmiy asosda baholashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun valyuta kursi va mehnat bozori ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi va monetar siyosatning ushbu jarayondagi samaradorligi aniqlanadi.

Adabiyotlar sharhi

Valyuta kursi va mehnat bozori barqarorligi o'rtasidagi bog'liqlik zamonaviy makroiqtisodiyot tadqiqotlarida keng yoritilmoqda. Ayniqsa, monetar siyosat vositalarining ushbu jarayonga ta'siri global iqtisodiy beqarorlik sharoitida yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda valyuta kursi o'zgarishlarining mehnat bozori ko'rsatkichlariga uzatish mexanizmlari chuqur tahlil qilinmoqda. Jumladan, Olivier Blanchard makroiqtisodiy tahlillarida valyuta kursining real sektor orqali bandlik darajasiga ta'siri mavjudligini ta'kidlaydi [1].

Unga ko'ra, valyuta kursining qadrsizlanishi qisqa muddatda eksportni rag'batlantirishi mumkin, biroq uzoq muddatda inflyatsion bosim orqali mehnat bozori barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, Frederic S. Mishkin monetar siyosatning uzatish kanallari orqali iqtisodiyotga

ta'sirini o'rganib, foiz stavkasi va pul-kredit siyosati vositalari valyuta kursi orqali bilvosita mehnat bozori ko'rsatkichlariga ta'sir qilishini asoslab beradi [2].

Zamonaviy xalqaro tadqiqotlarda markaziy bank siyosatining samaradorligi alohida e'tiborga olinmoqda. International Monetary Fund (IMF)ning so'nggi hisobotlarida monetar siyosat qat'iyligi valyuta kursi barqarorligini ta'minlash orqali iqtisodiy o'sish va bandlikni qo'llab-quvvatlashda muhim omil ekanligi qayd etilgan [3].

Bundan tashqari, World Bank tadqiqotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda valyuta kursining yuqori darajadagi volatilligi mehnat bozori muvozanatini izdan chiqarib, ayniqsa yoshlar bandligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [4].

Bu esa monetar siyosatning ijtimoiy-iqtisodiy natijalarini ham hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Bank for International Settlements (BIS) tomonidan olib borilgan tahlillarda esa global moliyaviy sharoitlar va foiz stavkalarining o'zgarishi valyuta kursi orqali milliy iqtisodiyotlarga uzatilishi va natijada mehnat bozori ko'rsatkichlariga ta'sir etishi aniqlangan [5].

Ushbu tadqiqotlar monetar siyosatning xalqaro uzatish kanallarini ham hisobga olish zarurligini asoslaydi. So'nggi ilmiy ishlarda ekonometrik yondashuvlar asosida valyuta kursi va bandlik o'rtasidagi bog'liqlik modellashirilmoqda. Xususan, panel ma'lumotlar va vaqt qatorlari asosida olib borilgan tadqiqotlar monetar siyosat vositalarining makroiqtisodiy muvozanatni ta'minlashdagi rolini tasdiqlaydi [6].

Yuqoridagi zamonaviy ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, valyuta kursi va mehnat bozori o'rtasidagi bog'liqlik tobora murakkablashib bormoqda va uni samarali boshqarishda monetar siyosat vositalarining ahamiyati ortib bormoqda. Shu bilan birga, ushbu jarayonni makroiqtisodiy muvozanat nuqtai nazaridan kompleks baholash hali ham dolzarb ilmiy masala bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda monetar siyosatning valyuta kursi va mehnat bozori o'rtasidagi makroiqtisodiy muvozanatga ta'siri kompleks yondashuv asosida o'rganildi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va empirik tahlil usullarini o'z ichiga oladi. Nazariy qismda zamonaviy makroiqtisodiy konsepsiyalar, jumladan monetarizm va yangi keynsiylik yondashuvlari asos qilib olindi. Empirik tahlilda esa iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun ekonometrik usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

So'nggi yillarda monetar siyosat instrumentlarining samaradorligini oshirish bo'yicha jahonda katta o'zgarishlar kuzatilmoqda. Xususan, iqtisodiy beqarorlik, pandemiya, global savdo urushlari va iqlim o'zgarishlari kabi omillar, Markaziy banklarni yangi yondashuvlar va innovatsion instrumentlarga yuzlanishga majbur qildi. O'zgartirilgan foiz stavkalari, likvidlikni boshqarish mexanizmlari, yangi raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyalarining joriy etilishi o'zgarishlarning ayrim namunalaridir. Yangi texnologiyalar va raqamli transformatsiyalar monetar siyosatni boshqarishdagi samaradorlikni oshirishga yordam bermoqda. Misol uchun, Xitoy va Yevropa Ittifoqi o'zlarining raqamli markaziy bank valyutalarini (CBDC) yaratish yo'lida katta qadamlar tashlamoqda, bu esa ularning monetar siyosatni boshqarishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. 2020-yil pandemiyasidan so'ng, jahon iqtisodiyoti sezilarli darajada pasayib, inflyatsiya ko'rsatkichlari o'sdi. Bunda Markaziy banklar, xususan AQSh Federal Zizgi (Fed) va Yevropa Markaziy Banki (ECB), iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash va inflyatsiyani nazorat qilish uchun raqamli va an'anaviy vositalarni birgalikda qo'lladilar. Misol uchun, AQSh Federal Zizgisi o'zining 2022-yilgi qarorida foiz stavkalarini 0,25%dan 2,5%gacha ko'tarish orqali inflyatsiyani pasaytirishga harakat qildi. 2022-yilning oxiriga kelib, jahon bo'yicha inflyatsiya darajasi 9,1%ni tashkil etdi, bu 1980-yillardan beri eng yuqori ko'rsatkich edi (IMF, 2022).

Yevropada esa ECB foiz stavkalarini oshirishga qaror qilgan va bu qaror Yevropa

iqtisodiyoti uchun bir qator muammolarni keltirib chiqargan. Bundan tashqari, Yaponiyada va Shveysariyada markaziy banklar o'z siyosatlarini uzoq muddatli deflyatsiyani oldini olish uchun joriy etgan bo'lsa-da, bu mamlakatlarda ham inflyatsiya yuqorilab bormoqda. Yaponiyada 2022-yilda inflyatsiya 3,7%ni tashkil etdi, bu esa uzoq vaqt davomida o'zgarmagan inflyatsiya darajalarining o'sishini anglatadi. O'zbekistonda ham monetar siyosatning samaradorligini oshirishga qaratilgan bir qator yangiliklar va o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. 2020-yildan boshlab Markaziy bank mamlakatda inflyatsiya darajasini pasaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun o'z siyosatlarini yanada soddalashtirdi. 2021-yilda O'zbekiston Markaziy banki inflyatsiyani 10,5%dan 8,5%gacha kamaytirish uchun foiz stavkalarini pasaytirdi, bu esa iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga imkon yaratdi. 2022-yil oxiriga kelib, inflyatsiya darajasi 12%ga yetdi, bu esa Markaziy bankning yangi strategiyalarini takomillashtirish zaruratini ko'rsatdi. O'zbekiston hukumati 2025-yilgacha inflyatsiya darajasini 5%gacha pasaytirishni maqsad qilib qo'ygan va bu yo'nalishda bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, O'zbekistonda, Markaziy bank tomonidan ishlab chiqilgan raqamli som va blokcheyn texnologiyalarini joriy etish masalasi ham muhokama qilinmoqda. 2022-yilda O'zbekistonning Markaziy banki raqamli valyutani yaratish bo'yicha dastlabki qadamlarni qo'ygan va bu jarayon davom etmoqda. Bu yangi yondashuvlar mamlakatda monetar siyosatning samaradorligini oshirishga yordam beradi va inflyatsiyani boshqarishda yangi imkoniyatlar yaratadi.

O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga keltirilgan yana bir ijobiy ta'sir, bu so'nggi yillarda amalga oshirilgan valyuta inqilobi va markaziy bankning kurs siyosatini erkinlashtirish yo'lidagi qadamlaridir. O'zbekistonda valyuta kursining erkinlashuvi va rasmiy kurs bilan bozor kursi o'rtasidagi farqni kamaytirish inflyatsiyani pasaytirishga, savdo balansi va iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. 2022-yilda O'zbekistonning tashqi savdosi 6,4 milliard AQSh dollariga oshdi, bu mamlakatning iqtisodiy barqarorligini yanada mustahkamladi. 2021-yilda O'zbekistonda inflyatsiya darajasi 10,5%ni tashkil etdi, 2022-yilda esa 12%gacha o'sgan. 2022-yilda jahon bo'yicha inflyatsiya 9,1%ga yetdi. O'zbekistonning tashqi savdosi 2022-yilda 6,4 milliard AQSh dollariga oshdi. Yuqoridagi tahlil shuni ko'rsatadiki, jahon bo'yicha monetar siyosat instrumentlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan bir qator innovatsion yondashuvlar amalga oshirilmoqda. O'zbekistonda ham inflyatsiyani boshqarish va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashda muhim o'zgarishlar ro'y bermoqda. Markaziy bankning foiz stavkalarini boshqarish, valyuta kursini erkinlashtirish va yangi raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali O'zbekiston iqtisodiyotida yanada samarali monetar siyosat yaratish imkoniyati mavjud. Bu jarayon davom etar ekan, O'zbekistonning kelajakdagi iqtisodiy o'sishiga muhim hissa qo'shishi kutilmoqda. O'z navbatida, tashqi iqtisodiy sharoitlar va mamlakatga valyuta oqimi bo'yicha ijobiy tendensiyaning shakllanishi almashuv kursining nisbatan barqaror bo'lishiga xizmat qilib, nisbatan qat'iy pul-kredit sharoitlari shakllanishiga hissa qo'shmoqda. Umuman olganda, pul-kredit sharoitlari qat'iylik darajasining saqlab qolinishi iqtisodiyotdagi inflyatsion bosimlarni pasaytirishga va umumiy inflyatsiyaning pasayuvchi dinamikada shakllanishiga xizmat qilishi kutilmoqda.

Monetar siyosat instrumentlari - bu Markaziy banklar va boshqa moliyaviy muassasalar tomonidan iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, inflyatsiyani boshqarish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va moliyaviy tizimni qo'llab-quvvatlash uchun qo'llaniladigan vositalardir.

Bu instrumentlar iqtisodiyotdagi pul miqdorini, foiz stavkalarini, kreditni va likvidlikni boshqarishga qaratilgan bo'lib, asosan uchta asosiy instrumentga bo'linadi: 1. Foiz stavkalari – Markaziy banklarning iqtisodiy o'sish va inflyatsiyani boshqarish uchun foiz stavkalarini o'zgartirish orqali iqtisodiy faoliyatga ta'sir qilishi. Masalan, foiz stavkasining oshirilishi iste'mol va investitsiya xarajatlarini kamaytirishi, inflyatsiyani pasaytirishga yordam beradi. 2. Ochiq bozor operatsiyalari – Markaziy bankning davlat obligatsiyalarini sotib olish yoki sotish orqali bozordagi pul miqdorini boshqarish. Bu vosita pul ta'minoti va likvidlikni nazorat qilishda yordam beradi. 3. Majburiy zaxiralar normasi – Banklar tomonidan saqlanadigan zaxiralar miqdorini belgilash. Bu instrument banklarning kredit berish imkoniyatini va iqtisodiyotga pul oqimini

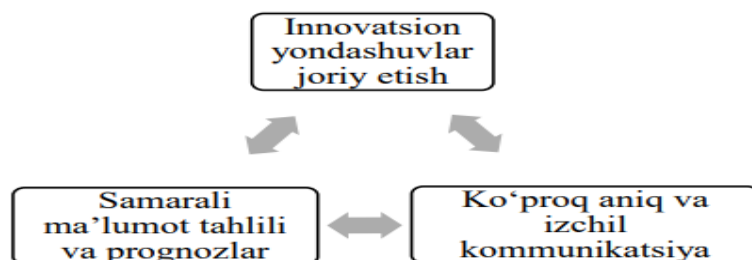

nazorat qilishda yordam beradi. Monetar siyosat instrumentlarining samaradorligini oshirish yuqoridagi vositalarni yanada samarali va maqsadga muvofiq ishlatishdir. Buning asosiy maqsadi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, inflyatsiyani nazorat qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdir.

1-rasm.

Samaradorlikni oshirishning bir necha yo'llari⁴

1. Innovatsion yondashuvlar joriy etish – raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyalarini qo'llash, Markaziy banklarning pul-kredit siyosatini yanada soddalashtirish va avtomatlashtirish. Bu yangi yondashuvlar pul-moliya siyosatining samaradorligini oshirishga yordam beradi. 2. Ko'proq aniq va izchil kommunikatsiya – Markaziy banklarning siyosat qarorlari haqida aniq va tushunarli ma'lumotlarni jamoatchilikka etkazish. Bu orqali investorlar va iste'molchilarni iqtisodiy qarorlar haqida xabardor qilish va ularga asoslangan ravishda harakat qilish imkoniyatini yaratadi. 3. Samarali ma'lumot tahlili va prognozlar – monetar siyosatni amalga oshirishda statistik va prognoz tahlillari yordamida iqtisodiy o'zgarishlarni oldindan ko'rish va vaqtda to'g'ri chora-tadbirlar ko'rish. Samarali monetar siyosat instrumentlari iqtisodiy o'sish, inflyatsiya nazorati, ish o'rinlari yaratish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Ularning samaradorligini oshirish orqali Markaziy banklar iqtisodiyotning turli sohalariga ta'sir ko'rsatish va iqtisodiy o'zgarishlarga tez va aniq javob qaytarish imkoniyatiga ega bo'ladi. So'nggi yillarda kuzatilgan chakana kreditlardagi yuqori o'sish sur'atlari va iqtisodiyot subyektlarining inflyatsion kutilmalari so'mdagi nominal foiz stavkalarining birmuncha yuqori darajada saqlanishiga omil bo'lmoqda. Biroq aholining kreditlarga bo'lgan talabining maqbullashib borishi va inflyatsion kutilmalarining pasayishi hisobiga kelgusida milliy valyutadagi kreditlar va depozitlar bo'yicha foiz stavkalarining pasayishi hamda ushbu foizlar va asosiy stavka o'rtasidagi tafovutning qisqarib borishi kutilmoqda. Xorijiy tajribada AQSH, Armaniston va Gruziya singari davlatlar narxlari tez va sekin moslashuvchan tovar va xizmatlarni alohida o'rganish usulidan foydalanishadi. Hisob kitoblarga ko'ra, AQSH iste'mol savatida 30 foiz salmoq, vaznga ega tovar va xizmatlar tez moslashuvchan narxlar sifatida tasniflansa, qolgan 70 foizi sekin moslashuvchan narxlar guruhini tashkil qiladi. Armanistonda 74 foiz tovar va xizmatlar narxlari, Gruziyada esa 30 foiz tovar va xizmatlar narxlari sekin moslashuvchan guruhga kiritilgan.

Ushbu turdagi tahlilni O'zbekiston misolida amalga oshirish uchun iste'mol narxlari indeksining tarkibiy qismlaridan ikkita subindeksni hisoblash usulidan foydalanildi: tez moslashuvchan narxlar o'zgarishi indeksi va sekin moslashuvchan narxlar o'zgarishi indeksi. Narxlarni tasniflashda iqtisodchilar Mark Bils va Piter Klenou metodologiyasiga tayanildi. Ular AQSH iste'mol narxlari indeksi tarkibidagi 350 turdagi tovar va xizmatlar narxlari o'zgarishi tezligini tahlil qilishgan. Ularning tadqiqotlari AQSHda narxlar o'rtacha har 4,3 oyda kamida bir marta o'zgarganini ko'rsatadi. Umuman olganda, iste'mol narxlarining asosiy qismi tez moslashuvchanligi, sekin moslashuvchan narxlarning iste'mol savatidagi ulushi kamligi

⁴ Muallif ishlanmasi

mamlakatimiz iqtisodiyotida inflyatsion bosim yuqoriligi, inflyatsion kutilmalarning yaxshi jilovlanmagani va narxlar joriy iqtisodiy o'zgarishlarga nisbatan yuqori ta'sirchanligidan dalolat beradi. Iste'mol narxlari tarkibida sekin moslashuvchan narxlar ulushining ortishi va ularning moslashuvchanlik davrining uzayishi pul-kredit siyosatining samaradorligini oshiradi. Narxlar moslashuvchanligini barqarorlashtirish ochiq va shaffof kommunikatsiya siyosati orqali iqtisodiy agentlarning Markaziy bank pul-kredit siyosatiga bo'lgan ishonchini oshirish va shu orqali inflyatsion kutilmalarni jilovlashni talab etadi. Narxlarning joriy iqtisodiy o'zgarishlarga keskin ta'sirini yumshatishda iqtisodiyotda barqaror taklif, erkin tashqi savdo, kuchli raqobat muhiti kabi fundamental makroiqtisodiy omillar ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Birinchidan, valyuta kursi dinamikasining inflyatsiya darajasiga ta'siri tahlil qilindi. O'zbekiston sharoitida milliy valyutaning qadrsizlanishi import narxlarining oshishiga olib kelib, qisqa muddatda inflyatsion bosimni kuchaytirganini ko'rish mumkin. Biroq markaziy bank tomonidan olib borilgan izchil pul-kredit va valyuta siyosati inflyatsiya kutilmalarini bosqichma-bosqich barqarorlashtirishga xizmat qilgan. Bu holat valyuta siyosatini makroiqtisodiy barqarorlikka bevosita va sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Ikkinchidan, valyuta siyosatining tashqi savdo balansi va to'lov balansiga ta'siri tahlil qilindi. Erkinroq valyuta kursi eksportchilarning raqobatbardoshligini oshirib, eksport hajmining kengayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Shu bilan birga, import hajmining ortish tashqi savdo balansida ma'lum darajada bosimni yuzaga keltirgan. Natijada, valyuta siyosatini yuritishda eksportni qo'llab-quvvatlash va importga bog'liqlikni kamaytirish masalalar muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi.

Uchinchidan, valyuta siyosati va investitsion muhit o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilindi. Valyuta bozorining liberallashtirilishi va konvertatsiya jarayonlarining soddalashtirilish xorijiy investitsiyalar oqimini rag'batlantirgan. Investorlar uchun valyuta risklarining nisbatan pasayishi makroiqtisodiy barqarorlikka bo'lgan ishonchni oshirdi. Bu esa iqtisodiy o'sish sur'atlarini qo'llab-quvvatlashga xizmat qilgan muhim omil sifatida namoyon bo'ldi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, valyuta siyosati makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ko'p qirrali va murakkab mexanizmga ega. Valyuta kursining keskin tebranishlari iqtisodiy beqarorlik xavfini kuchaytirishi mumkin bo'lsa-da, muvozanatli va ehtiyojkorlik bilan olib borilgan valyuta siyosati iqtisodiy o'sish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi asosiy natijalarga kelindi: birinchidan, valyuta siyosati inflyatsiya va narxlar barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi; ikkinchidan, valyuta kursining moslashuvchanligi tashqi savdo va investitsion faollikni rag'batlantiradi; uchinchidan, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun valyuta siyosati pul-kredit va fiskal siyosatlar bilan uyg'un holda olib borilishi zarur. Mazkur tahlil va olingan natijalar maqolaning keyingi bo'limida keltiriladigan umumiy xulosalar va ilmiy-amaliy takliflar uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, monetar siyosat valyuta kursi va mehnat bozori o'rtasidagi makroiqtisodiy muvozanatni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Valyuta kursining barqarorligi iqtisodiyotdagi umumiy muvozanatni saqlash bilan birga, bandlik darajasi va ishsizlik ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, valyuta kursidagi keskin o'zgarishlar ishlab chiqarish hajmi va investitsion faollikka salbiy ta'sir etib, mehnat bozori muvozanatini izdan chiqarishi mumkin. Aksincha, monetar siyosat instrumentlarining samarali qo'llanilishi valyuta kursi tebranishlarini yumshatib, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Blanchard, O. Macroeconomics. Pearson, 2021.

2. Mishkin, F. S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Pearson, 2018.
3. IMF. World Economic Outlook. Washington, DC, 2022–2024.
4. World Bank. World Development Report. Washington, DC, 2022–2024.
5. BIS. Annual Economic Report. Basel, 2023.
6. Borio, C., Disyatat, P. “Global Liquidity and Transmission of Monetary Policy.” BIS Working Papers, 2021.

